

CHESTIUNI PRACTICE DE CRONOLOGIE ROMÂNEASCĂ VECHĂ

DE

G. NICOLAIASA
PALEOGRAF AL ACADEMIEI ROMÂNE

I. Diferite ere și stiluri

Cercetătorul de scripte vechi constată neregularitate în privința fixării datelor din diferitele epoci ale istoriei noastre.

Dintre documentele vechi așa zise *externe*, firește că cele de proveniență străină (dar cari se referă la noi) sunt dateate fiecare după cronologia obișnuită în țara căreia aparțin persoanele sau instituțiile dela care emană acele documente. Nu tot acelaș lucru se întâmplă însă cu actele ce emană dela români (autorități, persoane particulare, instituții ș. a.) și se referă la relațiile ce am avut cu vecinii sau cu străinii mai depărtați de hotarele noastre. Pentru acest fel de acte se observă lipsa unei reguli generale și precise în ceea ce privește cronologia adoptată la stabilirea datelor, precum nu există regulă nici în privința limbii în care ele sunt redactate.

În actele scrise în limba latină (diplome, o parte din actele omagiale și din tratatele de alianță, corespondențe, instrucții ș. a.), de regulă se consideră anul după *era creștină*¹⁾; asemenea și pentru cele scrise în alte limbi diu țările de cultură ori culte occidentale, adică în limbile: polonă, italiană, germană, franceză, ungară ș. a.

În actele externe de limbă *slavonă*, se întrebuițează pentru indicarea anilor două sisteme și anume: În cele mai multe din puținele documente ce avem din secolul XIV, în multe din al XV-lea și în mai puține din cele următoare, se urmează datarea după *era creștină*²⁾, a cărei întrebuițare se constată și în unele scripte de proveniență internă, de interes intern și de limbă slavonă, română sau greacă, din secolele XVI—XVIII, precum: cărți vechi și manuscrise de cuprins bisericesc, inscripții și acte, cronici etc.; la început alături de *era cea veche* (biblică), iar mai târziu și singură, și tot mai frecventă cu cât ne apropiem de jumătatea

1. «Anno Domini», «post Christum natum», «post sanctam nativitatem divinam», etc.

2. „Подъ лѣтомъ кожнѣмъ“, „Подъ лѣтомъ кѣтого рождѣна гоподѣна“, „Подъ лѣты рождѣна христокъ“, „Подъ лѣты хритока рождѣна“, „Лѣты спинтильнаго“. etc.

a II-a a secolului XVIII și mai ales de sfertul ultim al aceluși secol, decând începe și în actele oficiale datarea numai după era actuală, dispărând cu totul din uz cronologia veche.

Însă o bună parte din actele vechi de limbă slavonă și de natură externă, majoritatea inscripțiilor și cronicilor, cele mai multe din tipări-turile și din manuscriptele noastre de orice cuprins și scrise în una sau mai multe din cele 3 limbi amintite mai sus, precum și marele număr de *acte interne*¹⁾ din veacurile XIV—XVIII, și cari formează partea cea mai bogată din materialul istoric al arhivelor noastre, au datele stabilite după *cronologia bizantină*, socotindu-se anii «dela zidirea lumii»²⁾.

Dacă în privința anilor redați după o eră sau alta, lucrul e vizibil și deci ușor și simplu, nu tot acelaș lucru se întâmplă cu *stilul* calendaristic, adică cu felul de a se considera începutul anului într'o lună sau alta. Fiindcă, dacă pentru Muntenia părerile sunt unanime în a se recunoaște întrebuintarea complectă³⁾ și continuă e cronologiei bizantine, pentru Moldova părerile sunt împărțite, și din ele rezultă că, în primele două veacuri și jumătate dela întemeierea statului, nu a existat numai un singur sistem cronologic, ci au fost în uz mai multe stiluri, după diferitele influențe venite din sud, est, nord și vest. Astfel, începutul anului s'a socotit de unii sau de alții pentru Moldova: a) la 1 Septembrie pentru toate timpurile; b) ca fapt general la 1 Septembrie și ca excepție la 1 Ianuarie; c) în mod neregulat: când la 1 Septembrie, când la 1 Ianuarie, până la sfârșitul domniei lui Ștefan cel Mare; d) la 1 Martie pentru epoca lui Alexandru cel Bun și la 1 Ianuarie pentru urmașii lui; e) în toate aceste trei stiluri diferite⁴⁾; f) la 1 Ianuarie ca regulă generală, dela întemeiere și până la sfârșitul deceniului al II-lea din secolul XVI (C. Giurescu)⁵⁾; g) prelungirea acestei reguli

1) Hrisoave privitoare la: donațiuni și confirmări de posesiuni, conferiri de ranguri, acordări și întăriri de privilegii, scutiri de dări și de prestații; hotărâri de judecăți; porunci, anaforale, jâlbi și rapoarte; hotărnicii, zapise, mărturii, diate, sămi etc., etc.

2) „ΟΥ ΛΕΤΟ“, „ΕΚ ΛΕΤΟ“ și „Κ ΛΕΤΟ“, precum și „Ѡ БЫТІА“ sau „Ѡ БЪЗДАНІА МИРА“ etc.

3) Adică și a erei și a *stilului*: anii numărându-se dela Adam și începând la 1 Septembrie.

4) Rezumatul acestor opinii se poate vedea în articolul lui C. Giurescu: «câteva cuvinte asupra cronologiei vechi românești», publicat în «Convorbiri Literare» anul XXXIV (1900), pp. 693, 738 ș. u., precum și în studiul d-lui I. Vlădescu: «Începutul anului în cronicile moldovenești până la Ureche», publicat în Analele Academiei Române, Mem. secț. istorice, seria III, tom. IV, mem. 8.

5) C. Giurescu (tatăl), op. citat. În această constatare; Giurescu se sprijină pe probe culese din inscripții, cronici și documente.

— deocamdată numai pentru cronici — până pe la sfârșitul aceluși secol¹). La toate aceste reguli se admit și excepții.

Nepotrivirei de păreri în privința existenței și duratei diferitelor stiluri în cronologia mai veche a Moldovei, i-a corespuns lipsa de unitate și câteodată și de criteriu în socotirea datelor la editarea sau rezumarea izvoarelor noastre istorice scrise. Multe din aceste publicații sunt astăzi susceptibile de revizuire mai ales din acest punct de vedere, iar utilizarea lor necesită atenție și chibzuință. Nu vom putea însă ajunge să cunoaștem în toate scriptele data exactă, din pricina neputinței de a ști totdeauna dacă un pisar, în cutare caz, a adoptat un stil sau altul; și de aceea nu vom putea oricând să înlăturăm probabilitatea unei erori la citirea leatului, ci vom admite o aproximație de 365 de zile.

Din publicațiile de inscripții, cronici, documente, regeste, studii etc., în cele mai multe s'a adoptat stilul bizantin pentru amândouă principatele ciscarpatine și pentru toate secolele (XIV—XVIII): (Cf. B. P. Hasdeu, N. Iorga, I. Bogdan — în cronici, Ulianițki, Kaluzniacki ș. a., listele de documente publicate în «Creșterile colecțiilor» din biblioteca Academiei Române ș.a.). De asemenea s'a întrebuintat — cu drept cuvânt — stilul Septemvrie în toate celelalte publicații de izvoare muntenești din orice secol, sau moldovenești dela începutul veacului al XVI-lea încoace, și care nu sunt menționate în lucrarea de față. D-l Gh. Ghibănescu, în mare parte din numeroasele sale publicații de acest fel²), pune numai anul dela facerea lumii, atât în titlurile textelor, cât și în listele de la sumar (când ele există); totuși, din indiciile ce se găsesc în unele *note*, reiese că d-sa întrebuintează stilul Septemvrie și pentru scriptele moldovenești din secolul al XV-lea. Cât privește *Uricariul* lui T. Codrescu, acesta are atâte inconsecvențe și greșeli, că nu mai știm care din ele sunt «de tipar» și care ale editorului colecțiunii. După stilul apusan, s'au publicat de I. Bogdan documentele lui Ștefan cel Mare. Câțiva istoriografi întrebuintează fără rost stilul Ianuarie pentru documente interne moldovenești din veacurile XVI—XVIII (Cf. D. Dan, C. Erbiceanu și Ghenadie Enăceanu); iar alții nu au nici o sistemă și se folosesc când de un stil, când de altul. (V. Episc. Melhisedec în numeroasele sale publicații).

Dar partea cea mai mare a izvoarelor scrise o formează materialul istoric inedit, din care însă un covârșitor număr s'a irosit în timpul războiului, fără nădejde de redobândire³).

1) I. Vlădescu, în op. cit., își sprijină afirmările numai pe exemple din cronicile vechi moldovenești.

2) *Surete și izvoade, Ispisoace și zapise*, etc.

3) Numai din Biblioteca Academiei s'au trimis în 1916 la Iași, și de acolo la Moscova, peste 27.000 documente interne românești, în afară de alte tezaururi numeroase. De asemenea și din Arhivele Statului.

În vederea raportării cât mai exacte a anilor bizantini la era creștină, va trebui să ținem samă de următoarele condiții la cercetarea acestor izvoare: 1) Dacă ele sunt moldovenești dinainte de 1520; 2) dacă sunt moldovenești de după această dată; 3) dacă sunt muntenesi indiferent din ce secol; 4) dacă sunt de peste munți. În cazul 1 se va socoti după regula Giurescu, adică adoptându-se stilul de 1 Ianuarie pentru toate scriptele. (Însă nu vom proceda cu prea mare încredere și ușurință, dată fiind și posibilitatea altui stil: de 1 Septembrie sau poate și de 1 Martie). În cazurile 2 și 3 se va adopta cronologia bizantină completă, adică anul socotit dela facerea lumii și începând la 1 Septembrie. În categoria aceasta intră cele mai multe din scriptele noastre. Pentru cazul 2 va trebui însă câteodată să avem oarecare îndoială, și anume pentru documentele moldovenești din restul veacului al XVI-lea, căci încă nu avem dovezi lămuritoare suficiente dacă a fost numai un stil sau altul, ori amândouă stilurile, și în ce măsură a fost întrebuințat unul față de cellalt în acea vreme; dar până la evidențierea acestor probe, vom continua să adoptăm pentru documente și inscripții din acest timp, stilul de Septembrie, fără a exclude posibilitatea existenței și celui de Ianuarie, care continuă în cronicile¹⁾. În cazul 4, izvoarele ardelene de limbă română sau slavonă²⁾ vor fi datate: când după stilul Ianuarie, când după stilul Septembrie; iar cele latinești, germane și ungurești vor purta anul dela Nașterea Domnului.

În afară de numărul anului, se mai menționează în scriptele vechi luna³⁾ și ziua⁴⁾; iar în unele documente muntenesi și externe și pe coperta unor cărți tipărite mai ales în Muntenia, se mai pune și *indictionul*⁵⁾, precum și crugul soarelui și al lunii, termenul pascal, temelia, numărul de aur, ciclul de 19 ani, epacta ș. a.; însă foarte rar se găsesc trecute acestea din urmă.

Cunoașterea lunii e cu deosebire necesară, între altele și pentru a deduce exact anul creștin din cel biblic; fiindcă anii din cele două ere deosebite pot fi corespunzători numai pentru unele din cele 12 luni ale anului, și anume: sau pentru Ianuarie — August, sau pentru Septembrie — Decembrie. Se întâmplă însă ca în unele date să nu

1) I. Vlădescu, op. cit.

2) Cărți și manuscrise de cuprins bisericesc ș. a.

3) Мѣсяца.

4) День și Дни sau Дни.

5) Al câtelea an dintr'un ciclu de 15 ani. Pentru aflarea lui se adună anul (dela Hs.) cu 3 și suma se împarte prin 15; restul ce rămâne în afară de cât, ne arată indictionul corespunzător anului. Acesta, împreună cu celelalte elemente întrebuințate la datare, se află coordonate în *tabelele cronologice* (v. C-te de Mas Latrie ș.a.).

fie menționată și luna, (dupăcum se poate întâmpla în altele să nu fie trecut nici anul). În acest caz, nu vom ști precis dacă diferența dintre anul creștin și cel biblic este 5508 sau 5509. În asemenea împrejurare, majoritatea istoriografilor și a arhivarilor paleografi, din nevoia de a aranja scriptele în ordine cronologică, pun de obicei, în mod arbitrar, un an mai mult sau mai puțin ipotetic, și anume acela ce rezultă din scăderea lui 5508, presupunându-se astfel, pe nedrept, că asemenea date s'ar referi numai la lunile Ianuarie — August, lucru ce se poate întâmpla (pentru 8 cazuri din 12), însă nu-i exclusă și posibilitatea ca datarea în acest fel să fie greșită (pentru 4 cazuri din 12), și astfel nici ordinea cronologică să nu fie urmată cu exactitate. Din lipsa de certitudine și de grija exactității, e mai bine a se pune amândoi anii probabili: sau în ordine succesivă, despărțiți printr'o liniuță ¹⁾, sau se scrie întâi anul mai recent (care e și cel mai probabil) urmat de cel precedent pūs în paranteză.

Se întâmplă însă câteodată ca în cuprinsul textului unui script vechiu oarecare să avem indicii de: persoane și evenimente cunoscute, sărbători fixe și mobile, indicțion, ziua din săptămână, crugul soarelui, sau al lunii ș. a., care ne pun în măsură să ne dăm sama ori de certitudinea, ori de imposibilitatea cutării luni, cutărui anotimp sau grup de luni. În asemenea cazuri transformarea datei va fi totdeauna exactă. Tot prin aceste indicii vom putea să verificăm datele problematice din publicațiunile de isvoare istorice.

II. Mijloc practic de prefacerea anilor creațiunii după era actuală.

Pentru raportarea anilor biblici la era creștină, se face calculul cunoscut, și anume: se scade din numărul leatului diferența dintre cele două ere, care este 5508 pentru lunile Ianuarie — August și 5509 pentru lunile Septemvrie — Decemvrie.

Pentru cei ce vin rar în contact cu materialul istoric din arhivele noastre, calcul acesta este necesar, dar suficient, și nu prezintă inconveniente. Nu tot acelaș lucru este însă pentru cercetătorii continui și asidui: istoriografi, istorici de orice fel, bibliografi, arhivari-paleografi ș. a., cărora le pot trece aproape zilnic prin mâni mărturii scrise ale trecutului nostru. Aceștia vor caută să simplifice sau chiar să evite calculul de mai sus, fie el scris sau mintal, pentru transformarea datelor vechi după era noastră vulgară. Și aceasta nu numai spre a economisi

1) Cum se observă în publicațiile de regeste și documente ale d-lui Iorga.

timp și material de scris, ci și pentru a nu stânjeni, prin întreruperi necesare calculului, cetirea curentă a unui text oarecare, spre a nu sustrage atenția dela preocupări din altă ordine de idei, cât și spre a ușura cetirea și aprecierea justă a datelor chiar atunci când întâmplător nu avem hârtie și creion la îndemână.

În rândurile ce urmează vom expune un mijloc practic și simplu, prin care putem raportă anii bizantini la era nouă, dela prima vedere și cu cea mai mare ușurință. Prin acest mijloc, anii *șcriși* «dela Adam» pot fi *cetiți* «dela Hristos» dintr'o dată, fără nici o întrerupere, adică în mod direct, curent și fără calculul scăderii, ce s'a amintit în rândurile anterioare. În felul acesta, întâlnind diverse date vechi la cetirea unui pasaj dintr'o cronică spre exemplu, ne vom face imediat ideea justă la ce timp din era noastră se referă acea dată. La fel vom procedă cu datele când va fi să așezăm actele vechi în ordinea vechimii. De asemenea și atunci când, ocazional, avem de citit o inscripție veche: pisană a unei biserici, epitaful de pe un mormânt, inscripția de pe un clopot, etc. Tot astfel vom face și la verificarea datelor din publicațiunile de documente, regeste ș. a.

Înainte de a arăta care este acest mijloc expeditiv de transformare a datelor, va trebui să se țină samă de următoarele observațiuni:

Anii dela creațiune, totdeauna scriși cu slove cirilice, vor avea în scriptele românești *miile* reprezentate de puține ori prin semnul \neq^5 (6 mii) și de cele mai multe ori prin semnul \neq^3 (7 mii). *Sutele* vor fi însemnate de puține ori prin \mathbb{H} (nouă sute...), sau prin nimic (șapte sute...), și de mai multe ori prin P (o sută...), și prin C (două sute...) ¹⁾. Dacă împărțim numărul cifrelor anului bizantin în două părți, vom avea: Partea întâia, formată din cifrele miilor și ale sutelor, va fi scrisă numai în unul din următoarele patru feluri: $\neq^5\mathbb{H}$, \neq^3 , \neq^3P și \neq^3C . În partea a doua a numărului, cifrele ce reprezintă *zecile* (I, K, JI, M, H, a, O, II și \mathbb{H}) și *unitățile* (A, B, I', D, E, S, Z, II și Θ) pot să fie amândouă, să lipsească amândouă, ori să fie numai una din ele.

La transpunerea în era actuală a anilor biblici, e nevoie să ne uităm, în mod fugitiv, la partea a doua a numărului leatului, chiar înainte de a ceti miile, adică să știm ce cifre avem la zeci și la unități, dupăcum e necesar să știm și *luna* (sau grupul de luni) înainte de a ceti unitățile numărului. În ceea ce privește partea a doua a numărului leatului, va trebui să observăm dintr'o aruncătură a privirii dacă se prezintă în unul sau altul din următoarele două cazuri:

1) Unele cifre își schimbă semnle în decursul timpului, dar aceasta nefiind o chestiune de cronologie, ci de paleografie, asupra ei nu insistăm aici.

A) *Să aibă zeci* (cu sau fără unități), sau măcar unități dela 8 în sus (8 sau 9 pentru lunile Ianuarie—August și numai 9 pentru lunile Septembrie—Decembrie).

B) *Să nu aibă nimic* (nici zeci, nici unități), sau să aibă numai unități, însă mai mici de 8 (când e vorba de lunile Ianuarie—August), sau mai mici de 9 (când e vorba de Septembrie—Decembrie).

Cazurile A sunt cele mai frecvente (se potrivesc pentru 92—91 de ani dintr'un secol). Cazurile B sunt mult mai rare (8—9 ani dintr'un secol). *In cazurile A*, adică de cele mai multe ori, căci se referă la anii 8 (sau 9)—99 din fiecare secol, vom ține seamă de următoarea *regulă*: La partea I a numărului leatului (la cifrele miilor și sutelor), se va ceti în felul următor: $\neq 5 \Pi \dots = 0$ mie patru sute..., $\neq 3 \dots = 0$ mie cinci sute..., $\neq 3 P \dots = 0$ mie șase sute..., $\neq 3 C \dots = 0$ mie șapte sute... Adică vom ceti totdeauna la mii: «0 mie», iar la sute: patru, cinci, șase sau șapte sute, după cum va fi scris: $\bar{\Pi}$, nimic, \bar{P} sau \bar{C} . La partea a II-a a numărului leatului scris, vom ceti zecile cu una mai puțin și unitățile cu două mai mult (pentru lunile Ianuarie—August) sau numai cu una mai mult (pentru lunile Septembrie—Decembrie).

Exemple:

$\neq 5 \Pi \bar{\bar{E}}$, Suceava	=	$\left\{ \begin{array}{l} \text{șase mii} \\ \text{nouă sute} \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} 0 \text{ mie} \\ \text{patru sute} \end{array} \right\}$ $\left\{ \begin{array}{l} \text{șaiszeci} \\ \text{cinci} \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} \text{cinci zeci} \\ \text{șapte} \end{array} \right\}$	= 1457.
$\neq 3 B \bar{\bar{r}}$ Iulie	=	$\left\{ \begin{array}{l} \text{șapte mii} \\ \text{zece} \\ \text{doi} \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} 0 \text{ mie} \\ \text{cinci sute} \\ - \\ \text{patru} \end{array} \right\}$	= 1504 Iulie.
$\neq 3 P \Pi \bar{\bar{A}}$ (Ian.—Aug.)	=	$\left\{ \begin{array}{l} \text{șapte mii} \\ \text{o sută} \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} 0 \text{ mie} \\ \text{șase sute} \end{array} \right\}$ $\left\{ \begin{array}{l} \text{opt zeci} \\ \text{unu} \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} \text{șapte zeci} \\ \text{trei} \end{array} \right\}$	= 1673 (Ian.—Aug.)
$\neq 3 C K \bar{\bar{B}}$ Aprilie	=	$\left\{ \begin{array}{l} \text{șapte mii} \\ \text{două sute} \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} 0 \text{ mie} \\ \text{șapte sute} \end{array} \right\}$ $\left\{ \begin{array}{l} \text{două zeci} \\ \text{doi} \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} \text{zece} \\ \text{patru} \end{array} \right\}$	= 1714 Apr.
$\neq 5 \Pi \bar{\bar{K}} S$ Nov., Argeș	=	$\left\{ \begin{array}{l} \text{șase mii} \\ \text{nouă sute} \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} 0 \text{ mie} \\ \text{patru sute} \end{array} \right\}$ $\left\{ \begin{array}{l} \text{două zeci} \\ \text{șase} \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} \text{zece} \\ \text{șapte} \end{array} \right\}$	= 1417 Nov.
$\neq 3 \Pi \bar{\bar{H}}$ Decembrie	=	$\left\{ \begin{array}{l} \text{șapte mii} \\ - \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} 0 \text{ mie} \\ \text{cinci sute} \end{array} \right\}$ $\left\{ \begin{array}{l} \text{opt zeci} \\ \text{opt} \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} \text{șapte zeci} \\ \text{nouă} \end{array} \right\}$	= 1579 Dec.

$$\begin{aligned} \neq 3PM \text{ Octombrie} &= \left\{ \begin{array}{l} \text{\textit{șapte mii}} \\ \text{\textit{o sută}} \\ \text{\textit{patru zeci}} \\ \text{\textit{—}} \end{array} \right\} \cdot \dots \cdot \left\{ \begin{array}{l} \text{\textit{o mie}} \\ \text{\textit{șase sute}} \\ \text{\textit{trei zeci}} \\ \text{\textit{unu}} \end{array} \right\} = 1631 \text{ Oct.} \\ \neq 3Gi \text{ Septembrie} &= \left\{ \begin{array}{l} \text{\textit{șapte mii}} \\ \text{\textit{două sute}} \\ \text{\textit{zece}} \\ \text{\textit{—}} \end{array} \right\} \cdot \dots \cdot \left\{ \begin{array}{l} \text{\textit{o mie}} \\ \text{\textit{șapte sute}} \\ \text{\textit{—}} \\ \text{\textit{unu}} \end{array} \right\} = 1701 \text{ Sept.} \end{aligned}$$

În cazul special când avem la unități cifra 8 sau 9 (pentru Ianuarie—August), sau numai 9 (pentru Septembrie—Decembrie), adăugându-se 2 (pentru Ian.—Aug.) sau 1 (pentru Sept.—Dec.), obținem sumele 10 sau 11, adică citim la unități: nimic sau unu, iar pe zece îl trecem la zeci, de unde am scos un zece. De unde rezultă că se face o mică abatere dela regula generală pentru citirea zecilor și unităților, când avem la unități 8 sau 9. Și anume: Pentru lunile Ianuarie—August, când avem la unități 8, *zecile se citesc așa cum sunt scrise* în anul dela facerea lumii, iar la unități nu citim nimic; iar când avem la unități 9, zecile rămân la fel, iar la unități citim 1. Pentru lunile Septembrie—Decembrie: când avem la unități 9, zecile rămân tot așa cum sunt, iar la unități nu citim nimic.

Exemple:

$$\begin{aligned} \neq 5IION \text{ Ianuarie} &= \left\{ \begin{array}{l} \text{\textit{șase mii}} \\ \text{\textit{nouă sute}} \\ \text{\textit{șapte zeci}} \\ \text{\textit{opt}} \end{array} \right\} \cdot \dots \cdot \left\{ \begin{array}{l} \text{\textit{o mie}} \\ \text{\textit{patru sute}} \\ \text{\textit{șapte zeci}} \\ \text{\textit{—}} \end{array} \right\} = 1470 \text{ Ian.} \\ \neq 3P\theta \text{ August} &= \left\{ \begin{array}{l} \text{\textit{șapte mii}} \\ \text{\textit{o sută}} \\ \text{\textit{—}} \\ \text{\textit{nouă}} \end{array} \right\} \cdot \dots \cdot \left\{ \begin{array}{l} \text{\textit{o mie}} \\ \text{\textit{șase sute}} \\ \text{\textit{—}} \\ \text{\textit{unu}} \end{array} \right\} = 1601 \text{ Aug.} \\ \neq 3G\lambda\theta \text{ Decembrie} &= \left\{ \begin{array}{l} \text{\textit{șapte mii}} \\ \text{\textit{două sute}} \\ \text{\textit{trei zeci}} \\ \text{\textit{nouă}} \end{array} \right\} \cdot \dots \cdot \left\{ \begin{array}{l} \text{\textit{o mie}} \\ \text{\textit{șapte sute}} \\ \text{\textit{trei zeci}} \\ \text{\textit{—}} \end{array} \right\} = 1730 \text{ Dec.} \end{aligned}$$

Cazurile B sunt corespunzătoare primilor 7 (8) ani din fiecare secol și ultimului an din secolul precedent: 1400—1407 (8), 1500—1507 (8), 1600—1607 (8), 1700—1707 (8). Deci se întâmplă numai de 8 (9) ori dintr'o sută. În aceste cazuri se procedează la fel ca în regula precedentă pentru cazurile A, cu deosebire că, nefiind zeci din care să scădem un zece, vom preface în zeci pe una din sute. Din cauza aceasta vom citi sutele cu una mai puțin ca de obicei, adică decât cum citim pentru majoritatea anilor din fiecare secol.

Astfel: ≠SII nu va mai fi cetit «o mie patru sute...» ci «o mie trei sute...», adică cu 100 mai puțin; ≠3 se va ceti «o mie patru sute...» în loc de «o mie cinci sute...»; ≠3P «o mie cinci sute...»; iar ≠3G «o mie șase sute...». La xeci vom ceti invariabil 9, iar unitățile se vor mări la fel ca în regula precedentă (adică cu 2 pentru lunile Ianuarie—August, sau cu 1 pentru Septemvrie—Decemvrie).

Exemple:

$$\begin{aligned} \neq SII \text{ Dec., Argeș} &= \left\{ \begin{array}{l} \text{șase mii} \\ \text{nouă sute} \\ \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} \text{o mie} \\ \text{trei sute} \\ \text{nouă zeci} \\ \text{unu} \end{array} \right\} = 1391 \text{ Dec.} \\ \neq 3 \text{ Ian.—Aug.} &= \left\{ \begin{array}{l} \text{șapte mii} \\ \text{—} \\ \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} \text{o mie} \\ \text{patru sute} \\ \text{nouă zeci} \\ \text{doi} \end{array} \right\} = 1492 \text{ Ian.—} \\ & \hspace{15em} \text{Aug.} \\ \neq 3PB \text{ Sept.} &= \left\{ \begin{array}{l} \text{șapte mii} \\ \text{o sută} \\ \text{—} \\ \text{doi} \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} \text{o mie} \\ \text{cinci sute} \\ \text{nouă zeci} \\ \text{trei} \end{array} \right\} = 1593 \text{ Sept.} \\ \neq 3G3 \text{ Iulie} &= \left\{ \begin{array}{l} \text{șapte mii} \\ \text{două sute} \\ \text{—} \\ \text{șapte} \end{array} \right\} \dots \dots \dots \left\{ \begin{array}{l} \text{o mie} \\ \text{șase sute} \\ \text{nouă zeci} \\ \text{nouă} \end{array} \right\} = 1699 \text{ Iulie} \end{aligned}$$

Următoarele rânduri și tabela de cifre de mai jos vor arăta în rezumat și în mod concret cele spuse până aici cu privire la cetirea anilor dintr'o eră în alta:

1. Toți anii dela creațiune dintre 7000 și 7007 (sau 7008 pentru lunile Septemvrie—Decemvrie) se vor ceti dela Hs. 1492 plus cifra dela unitățile numărului anului bizantin (0—7 sau 0—8).

2. Toți anii dela creațiune dintre 7008 (sau 7009 pentru lunile Septemvrie—Decemvrie) până la 7099 se vor ceti dela Hs. 1500 plus xecile dela anul bizantin micșorate cu o xeci și unitățile mărite cu două unități (sau cu o unitate, când e vorba de lunile Septemvrie—Decemvrie).

Pentru secolele celelalte se va avea în vedere aceeaș regulă. Adică:

6900 = 1392 (1391) ¹⁾	6908 (6909) = 1400
6901 = 1393 (1392)	6909 (6910) = 1401
6902 = 1394 (1393)	6910 (6911) = 1402
ș. a. m. d.	ș. a. m. d.

1) Cifrele din paranteză se iau în cazul lunilor Septemvrie—Decemvrie.

7000 = 1492 (1491)

7001 = 1493 (1492)

7002 = 1494 (1493)

ș. a. m. d.

7008 (7009) = 1500

7009 (7010) = 1501

7010 (7011) = 1502

ș. a. m. d.

7100 = 1592 (1591)

7101 = 1593 (1592)

7102 = 1594 (1593)

ș. a. m. d.

7108 (7109) = 1600

7109 (7110) = 1601

7110 (7111) = 1602

ș. a. m. d.

7200 = 1692 (1691)

7201 = 1693 (1692)

7202 = 1694 (1693)

ș. a. m. d.

7208 (7209) = 1700

7209 (7210) = 1701

7210 (7211) = 1702

ș. a. m. d.

Notă. Am văzut deosebirile de procedee la citirea anilor în legătură cu grupele de luni: Ianuarie—August, Septemvrie—Decemvrie. Pentru ușurarea înțelegerii regulilor de mai sus, ele se pot simplifica în chipul următor: Se poate considera pentru anul întreg numai regula privitoare la lunile Ianuarie—August, sau ca și cum ar fi vorba numai de stilul Ianuarie, iar la urmă se va citi cu un an mai puțin, când vor fi lunile Septemvrie—Decemvrie.